Materiały robocze dla uczestników szkolenia

Dziecko w młodszym wieku szkolnym podczas lekcji – rzuca przedmiotami, kopie, krzyczy, wyje, pluje, gryzie, swym zachowaniem całkowicie dezorganizuje tok lekcji. Dla systemu oświaty to uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - a co na to sąd rodzinny? Nowe prawo nieletnich - Jak reagować na bezczelność i cynizm dziecka w szkole? Kiedy i na jakich zasadach osobą ucznia, a kiedy jego rodzicami, zajmuje się sąd rodzinny.

Szkolenie Rady Pedagogicznej

Co rozumiemy przez sytuację wychowawczo trudną, w jakiej znalazła się szkoła?

Przez ***sytuację trudną,*** w jakiej znalazła się szkoła, rozumiemy taki stan – gdzie zaburzone zachowania ucznia zaczynają występować ze ***szczególnym nasileniem*** i uporczywością, objawiają się wraz z wyraźnym ***brakiem podatności*** uczniów na normalne oddziaływania wychowawcze szkoły oraz nauczycieli i w ocenie szkoły objęte powinny być ***specjalnym oddziaływaniem*** (wychowywaniem resocjalizującym), którego szkoła nie jest w stanie zorganizować i przeprowadzić w swych warunkach organizacyjno – - pedagogicznych.

Sytuacja trudna wychowawczo dla szkoły to również taki stan, w którym ***szkoła przekonana jest*** o zasadności, celowości i konieczności zastosowania względem ucznia izolacyjnego środka wychowawczego – a ***nie daje się*** zastosować bądź wykonać tegoż z ***przyczyn niezależnych od szkoły***.

Problemowe zachowania ucznia w szkole

Przez „zachowanie się" ucznia w szkole rozumiemy podczas tego szkolenia takie zachowanie, które może mieć znaczenie dla oceny stopnia demoralizacji nieletniego lub perspektyw jego resocjalizacji.

Zachowanie stanowi uzewnętrznienie cech osobowości, zwłaszcza charakteru, postaw, inteligencji i sposobu reagowania na sytuacje zewnętrzne. Pełniejsza ocena osobowości nieletniego uwzględniać powinna ponadto takie jej składniki jak: potrzeby, dążenia, obraz świata, postawy, zdolności, temperament.

Najbardziej typowe problemowe zachowania ucznia w szkole i poza nią to:

- niesystematyczne uczęszczanie do szkoły
- wagary
- bierność i niechęć do nauki oraz wszelkiej pracy
- agresywność wobec innych oraz autoagresja
- wandalizm
- palenie tytoniu
- picie alkoholu lub używanie innych substancji w celu wprowadzenia się w stan odurzenia
- popełnianie wykroczeń i drobnych kradzieży oraz innych czynów zabronionych
- wulgaryzm
- bezczelność i krytykanctwo wobec nauczycieli
- zuchwałe i cyniczne zachowanie wobec nauczycieli i pracowników szkoły
- przebywanie poza domem bez kontroli rodziców – szczególnie w porach wieczorno - - nocnych
- nadmierna pobudliwość i nerwowość w kontaktach z rówieśnikami oraz dorosłymi

- kłamstwa
- dewastacja mienia szkolnego
- uczestnictwo w grupach przestępczych
- wałęsanie się w towarzystwie zdemoralizowanych kolegów
- używanie narkotyków
- przedwczesne podejmowanie życia seksualnego
- .....

Repertuar cynicznych i bezczelnych zachowań ucznia na terenie szkoły

Uczeń ostentacyjnie i przekornie nie reaguje na polecenia i upomnienia nauczyciela.

Uczeń pozoruje brak wiedzy czy nieumiejętność odnalezienia się w konkretnej sytuacji.

Uczeń wielokrotnie obiecuje posłuszeństwo (poprawę) zachowania i beztrosko nie dotrzymuje obietnic.

Uczeń celowo dokucza (przeszkadza) innym (uczniom,nauczycielom) w realizacji ich obowiązków.

Uczeń postępuje samowolnie, zgodnie z własnymi potrzebami i według własnej oceny rzeczywistości, ma inne propozycje postępowania niż te związane z wymogami wychowawców.

i inne …… niestety, pewnie znane Państwu z Waszej praktyki pedagogicznej.

Pojęcie demoralizacji i resocjalizacji w rozumieniu u.p.n.

Piotr Górecki – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego UAM w Poznaniu, sędzia Sądu Okręgowego w Poznaniu, wiceprzewodniczący Krajowej Rady Sądownictwa, autor wielu opracowań i komentarzy dotyczących postępowania w sprawach nieletnich.

Piotr Górecki przyjmuje, że demoralizacja w świetle przepisów Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oznacza szczególnie intensywną i względnie trwałą postać nieprzystosowania społecznego. Demoralizacja to pewien proces odchodzenia od obowiązujących w społeczeństwie wartości moralnych, przejawiający się niekiedy poprzez przestępczość czy wykolejenie jednostek (P. Górecki, S. Stachowiak: Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich ...).

Potrzeba gruntownej zmiany Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich była od lat podnoszona zarówno przez teoretyków wychowania, praktyków, Rzecznika Praw Obywatelskich i Najwyższą Izbę Kontroli, której raporty pokazywały brak efektywności oddziaływań gwarantowanych nieletnim w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych.

.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich w znacznej mierze powiela jednak rozwiązania funkcjonujące w Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich tak w zakresie środków wychowawczych mogących być zastosowanymi wobec nieletniego jak i w materii diagnozy demoralizacji w przypadku jego osoby, a jeśli jest uzupełniana - to o bardzo represyjne środki.

Nowa Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich jest powszechnie krytykowana przez psychologów dziecięcych i pedagogów, ponieważ „...nie ma w niej ani grama resocjalizacji czy oddziaływań wychowawczych, ale czysta represja".

Nowe przepisy określają wprawdzie minimalną granicę wieku odpowiedzialności za zachowanie naruszające porządek prawny lub stanowiące przejawy demoralizacji na poziomie 10 lat. W u.p.n. nie było zapisu o minimalnym wieku takiej osoby, zatem przed sądem mogły stanąć nawet dzieci sześcioletnie, które ukradły w sklepie batonik czy pobiły się z kolegami.

Nowa regulacja zaczęła obowiązywać od 1 września br. Wraz z jej wejściem w życie uchylona została obowiązująca dotychczas (przez 40 lat) Ustawa z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Eksperci jednogłośnie wskazują, że kontrowersje budzi poziom granicy wiekowej nieletnich, wobec których ustawa mogłaby być stosowana. W związku z tym, że poprzednie przepisy Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (u.p.n.) takiej granicy nie przewidywały, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie dolnej granicy wiekowej na poziomie 10 lat. Jak wskazują specjaliści z zakresu resocjalizacji, wiek ten jest zbyt niski. Przeciętny rozwój intelektualny i emocjonalny 10-latka nie pozwala bowiem na przyjęcie, by w wystarczającym stopniu mógł mieć on zinternalizowane zasady funkcjonowania w społeczeństwie, a zatem by w przypadku ich złamania można było mówić o demoralizacji.

Pojęcie demoralizacji w nowym prawie nieletnich nadal nie jest w zdefiniowane. ***Ustawa traktuje demoralizację bardzo szeroko, co może grozić dowolnym manipulowaniem tym pojęciem !!!***. Faktycznie należy przyjąć, że demoralizacja w rozumieniu Ustawy oznacza szczególnie intensywną i względnie trwałą postać nieprzystosowania społecznego. Demoralizacja to proces odchodzenia od obowiązujących w społeczeństwie wartości moralnych, przejawiający się przez wykolejenie bądź przestępczość jednostek.

Uwaga! - Literatura podaje cały szereg możliwych do przyjęcia znaczeń tego terminu, ale polski ustawodawca – jak na razie – nie przyjął żadnego z nich, nie zamieścił w Ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich też własnej definicji tego pojęcia.

Ustawa zawiera jedynie przykładowy katalog okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego (art. 4. par. 1), który brzmi:

Art. 4. 1. Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności dopuszczenie się czynu zabronionego, naruszanie zasad współżycia społecznego, uchylanie się od obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, używanie alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych, ich prekursorów, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych, zwanych dalej „substancją psychoaktywną", uprawianie nierządu, ma społeczny obowiązek odpowiednio przeciwdziałać temu, a przede wszystkim zawiadomić o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkołę, sąd rodzinny, Policję lub inny właściwy organ.

Zdaniem A. Woltera (Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, s. 83-84) Zasady współżycia społecznego mają charakter tzw. klauzul generalnych, czyli takich przepisów prawnych, w których nie są dokładnie sprecyzowane wszystkie elementy składające się na hipotezę czy dyspozycję normy prawnej, a każdorazowo ocena konkretnego stanu faktycznego zostaje przeniesiona na organ stosujący prawo. Autor ten jednocześnie przypomina, że z klauzulami generalnymi łączy się poważne niebezpieczeństwo subiektywizmu ocen ze strony organu stosującego prawo, który to subiektywizm może niekiedy przerodzić się w dowolność, zagrażając tym samym praworządności.

I. Co to jest władza rodzicielska ? – treść władzy rodzicielskiej

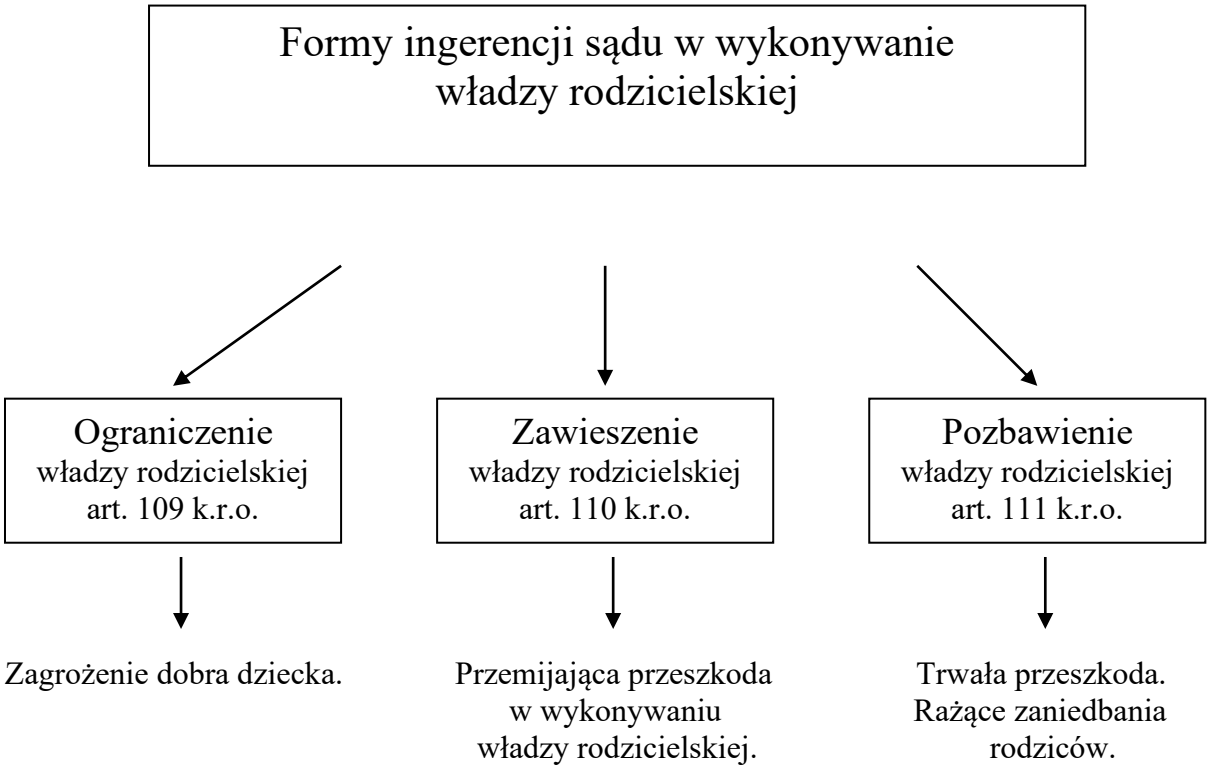
1. ***Piecza nad osobą dziecka*** – w jej skład wchodzą uprawnienia i obowiązki związane z wychowywaniem i kierowaniem dzieckiem, troska o jego fizyczny i duchowy rozwój w celu należytego przygotowania go do pracy i dorosłego życia. Kodeks stanowi też, iż dziecko winne jest swym rodzicom posłuszeństwo. Ogólnie chodzi tu o ukształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz o przygotowanie go do życia w społeczeństwie. Art. 95 k.r.i.o.
2. ***Piecza nad majątkiem dziecka*** – Rodzice mają tę pieczę sprawować z należytą starannością. Kodeks rodzinny i opiekuńczy rozróżnia zwykły zarząd majątkiem dziecka oraz czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem.
3. ***Reprezentacja ustawowa dziecka.*** Rodzice są przedstawicielami ustawowymi swych dzieci. Jeżeli władzę rodzicielską sprawują oboje rodzice - wówczas każde z nich może samodzielnie działać jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

Prawidłowe wykonywanie władzy rodzicielskiej przez rodziców, zapewniające dziecku właściwy rozwój pod każdym względem, nie wymaga ingerencji prawa i sądu. Mówi się wówczas, że „dobro dziecka jest zabezpieczone" lub, że „rodzice działają dla dobra dziecka". Zasada ochrony dobra dziecka stała się naczelną zasadą polskiego prawa rodzinnego. A więc ochrona dobra dziecka jest obowiązkiem nie tylko rodziców, lecz także wszystkich osób, od których los dziecka zależy i które mogą dziecku pomóc lub zaszkodzić - w zależności od sposobu postępowania wobec niego.

Zgoła odmiennie rzecz się ma, gdy władza rodzicielska przez rodziców wykonywana jest w sposób nieprawidłowy – czyli niezgodny z dobrem dziecka. Wówczas dokonuje się ingerencja sądu opiekuńczego w sferę wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców.

Spośród podanych powyżej trzech sfer (obszarów) składających się na treść władzy rodzicielskiej – zdecydowanie najczęściej dochodzi do nieprawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej w obszarze pierwszym tj. „pieczy nad osobą dziecka". W ciągu ostatnich miesięcy i lat doniesienia medialne alarmujące o skrajnie nieprawidłowych zachowaniach rodziców względem ich dzieci (porzucanie, pozostawianie bez opieki, znęcanie się nad dziećmi, skrajne zaniedbywanie, wykorzystywanie, zmuszanie do pracy) należą właśnie do zaniedbań tyczących się niewłaściwie wykonywanej pieczy nad osobą dziecka.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje trzy rodzaje orzeczeń sądowych, stanowiących prawne formy ingerencji sądu w wykonywanie władzy rodzicielskiej nad dzieckiem.

Kodeks postępowania cywilnego

Art. 572 k.p.c.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania „z urzędu", obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1. ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Rozdział kompetencji pomiędzy rodzicami dziecka a zawodową rodziną zastępczą.
Z mocy art. 112§ 1 i 2 KRO

jeżeli sąd opiekuńczy nie postanowi inaczej:

Zawodowa rodzina zastępcza:

- **Bieżąca piecza nad małoletnim.**
- **Jego wychowywanie.**
- **Jego reprezentowanie w dochodzeniu świadczeń przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb związanych z bieżącym utrzymaniem dziecka.**
- **Dochodzenia alimentów od rodziców małoletniego.**

Biologiczni rodzice:

- **Reprezentacja dziecka we wszystkich innych niż alimentacyjne sprawy.**
- **Prawo decydowania o wszystkich innych istotnych sprawach dziecka oraz w sprawach wykraczających poza zakres pojęcia „bieżąca piecza", a więc leczenia, kształcenia, paszportu dziecka.**
- **Zarząd nad majątkiem dziecka.**

Ważne!

1. **Ustawowy podział kompetencji obowiązuje z mocy prawa, a więc nie ma potrzeby przytaczania czy odwoływania się do niego w orzeczeniu o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej.**

2. **Sąd w orzeczeniu o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej może ustalić inny rozkład kompetencji np. w sprawie leczenia dziecka (gdy rodzice nadużywają alkoholu i nie mają stałego miejsca pobytu).**

Kontakty z dzieckiem – reguluje art. 113 KRiO

Art. 113.§ 1. Niezależnie od władzy rodzicielskiej rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów.

§ 2. Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.

Art. 113[1]. § 1. Jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w braku porozumienia rozstrzyga sąd opiekuńczy.

§ 2. Przepisy § 1. stosuje się odpowiednio, jeżeli dziecko nie przebywa u żadnego z rodziców, a pieczę nad nim sprawuje opiekun lub gdy zostało umieszczone w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Art. 113[2]. § 1. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ograniczy utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

1) zakazać spotykania się z dzieckiem,

2) zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu,

3) zezwolić na spotykanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd,

4) ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość,

5) zakazać porozumiewania się na odległość.

Art. 113[3]. Jeżeli utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem poważnie zagraża dobru dziecka lub je narusza, sąd zakaże ich utrzymywania.

Art. 113[4]. Sąd opiekuńczy, orzekając w sprawie kontaktów z dzieckiem, może zobowiązać rodziców do określonego postępowania, w szczególności skierować ich do placówek lub specjalistów zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń.

Art. 113[5]. Sąd opiekuńczy może zmienić rozstrzygnięcie w sprawie kontaktów, jeżeli wymaga tego dobro dziecka.

Art. 113[6]. Przepisy niniejszego oddziału stosuje się odpowiednio do kontaktów rodzeństwa, dziadków, powinowatych w linii prostej a także innych osób, jeżeli sprawowały one przez dłuższy czas pieczę nad dzieckiem.

Funkcjonowanie i skuteczność kurateli sądowej

1. Istota i założenia kurateli sądowej

> Kuratela sądowa jest metodą indywidualnego i społecznego działania wychowawczego w warunkach naturalnego środowiska podopiecznych, a więc domu, szkoły, zakładu pracy - w celu doprowadzenia do ich poprawy i ukształtowania w nich prawidłowych, pozytywnych z punktu widzenia interesu ogólnospołecznego postaw, cech osobowości i charakteru.

Nadzór kuratora jest jednym z palety środków wychowawczych, mogących być zastosowanymi przez sąd rodzinny względem nieletniego.

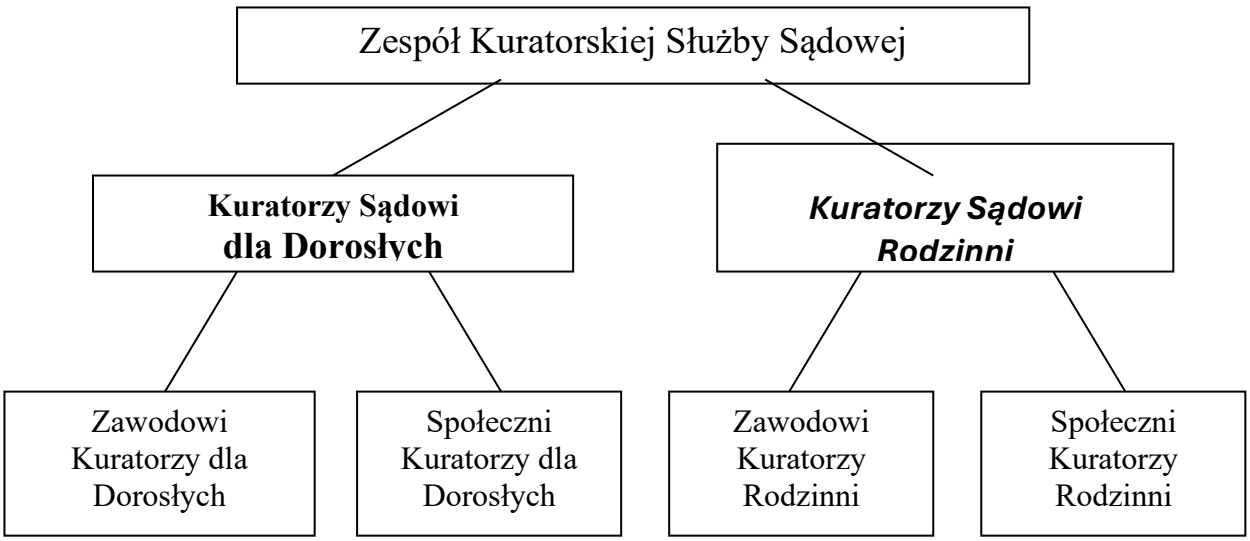
Jest to środek, po który bardzo często i chętnie sięgają sądy rodzinne, by przeciwdziałać demoralizacji nieletnich. Często jest on stosowany właśnie jako środek, który ma zapobiec negatywnym postawom i zachowaniom młodych ludzi również na terenie szkoły. Przez sądy postrzegany **jest jako środek wychowawczy, który ma jeden najważniejszy i najcenniejszy walor. Jest to pozostawienie nieletniego w jego dotychczasowym środowisku, a z drugiej strony oddziaływanie na nieletniego i jego rodzinę czynnika z zewnątrz - kuratora przygotowanego do pracy resocjalizacyjnej.** Jego działalność powinna wpływać na samego podopiecznego i na jego środowisko rodzinne.

Zgodnie z Ustawą z dnia 27.07.2001 o kuratorach sądowych (Dz. U. Nr 98, poz.1071 z późn. zm.), kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo - resocjalizacyjnym, diagnostyczno - profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Spektrum problemów, z jakimi spotykają się kuratorzy sądowi, jest bardzo szerokie. Mają do czynienia z wszystkimi rodzajami patologii społecznej: alkoholizmem, narkomanią, przemocą w rodzinie, bezrobociem, ubóstwem czy wreszcie przestępczością i demoralizacją nieletnich.

Naturalnie różna jest jakość pracy kuratorów sądowych. Często kuratorzy pracują w najtrudniejszych warunkach środowiskowych – również popołudniami, wieczorami, w dni wolne od pracy itp. Część kuratorów to osoby profesjonalnie przygotowane do zawodu, perfekcyjnie i rzetelnie wykonujący swoje obowiązki. Zdarzają się jednak przypadki nierzetelnego wykonywania obowiązków kuratorskich i popełniania rażących uchybień i błędów przez kuratorów.

Kompleksowa ocena funkcjonowania służby kuratorskiej i kurateli jest obecnie przedmiotem prac resortu sprawiedliwości, które są w toku. Od ich wyniku uzależnione będą dalsze działania Ministerstwa Sprawiedliwości w tym zakresie. Jednakże już teraz można stwierdzić, iż niezbędne wydają się zmiany o charakterze legislacyjnym, nadzorczym i organizacyjnym dla usprawnienia służby kuratorskiej i podniesienia jakości jej pracy.

2. Schemat organizacyjny funkcjonowania kurateli sądowej w sądzie rejonowym

Kuratorzy zawodowi – są etatowymi pracownikami sądu rejonowego; łączy ich z sądem stosunek zatrudnienia, nie mogą podejmować dodatkowego zatrudnienia bez zgody prezesa sądu okręgowego.
Kuratorzy społeczni – nie są etatowymi pracownikami sądu, reprezentują różnorodne profesje, niejako świadczą tylko usługi na rzecz sądu, wykonując zlecone im czynności. Za wykonywaną pracę otrzymują wynagrodzenie z sądu w postaci comiesięcznego ryczałtu.

Kuratorzy dla dorosłych, wykonując orzeczenia sądu karnego, sprawują d o z o r y.
Kuratorzy rodzinni, wykonując orzeczenia sądu rodzinnego, sprawują n a d z o r y.

Nadzorami nad nieletnimi, którzy wykazują przejawy demoralizacji lub popełnili czyn karalny lub też nadzorami nad sposobami wykonywania władzy rodzicielskiej przez rodziców nad dziećmi, zajmują się ***zawodowi i społeczni kuratorzy rodzinni.***

3. Systemy kurateli sądowej

W kurateli sądowej można wyróżnić dwie podstawowe kategorie systemów wychowania resocjalizującego. Pierwszą z nich określamy jako kuratelę opartą o ***system kontroli***, druga zaś kategoria systemu wychowania resocjalizującego to kategoria nawiązująca do ***procedur caseworku.***